

РЕЦЕНЗИЯ

От доц. д-р **Владислав Господинов**
(Предс. на научното жури, Софийски университет „Св. Климент Охридски“)

На дисертационен труд на тема:

**„ИНОВАТИВЕН МОДЕЛ ЗА ФОРМИРАНЕ НА ЛИЧНОСТНА И
СОЦИАЛНА КОМПЕТЕНТНОСТ В ЧАСА НА КЛАСА“**,

разработена от

Екатерина Златева Томова

(докторант на самостоятелна подготовка
в Катедра „Теория на възпитанието“
на Факултета по педагогика
към Софийския университет „Св. Климент Охридски“)

По докторска програма **Теория на възпитанието и дидактика (Теория на възпитанието)** от Област на висше образование **1. Педагогически науки**,
Професионално направление **1.2. Педагогика**

за придобиване на образователната и научна степен **„ДОКТОР“**

и

Научен ръководител: проф. д.п.н. **Сийка Чавдарова-Костова**

Дата, час и място на публичната защита: 31.03.2023 г., 13,30 ч., Заседателна зала 1 в Ректората на СУ „Св. Климент Охридски“

I. Основни биографични данни за автора, имащи отношение към докторантурата

Кандидатът за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ Екатерина Томова е родена през 1990 г. в София. Завършва специалност „Педагогика“ през 2013 г., а след това и магистърска степен по Журналистика, Продуцентство и креативна индустрия (2014-2016 г.). От есента на 2019 г., след спечелен конкурс, е назначена за щатен асистент в Катедра „Теория на възпитанието“ във Факултета по педагогика на Софийския университет. На 10 юли 2020 г. е зачислена като докторант на самостоятелна подготовка към същата катедра със срок на докторантурата 10 юли 2023 г. След предсрочно завършване на дисертационното изследване е проведено обсъждане в Катедра

„Теория на възпитанието“, положително санкционирано от Факултетния съвет на Факултета по педагогика на Университета и трудът е насочен за публична защита.

В периода 2020-2022 г. докторантката участва в 6 научноизследователски проекта, един от които с европейско финансиране, а останалите – с национално. Също така взема участие и в редица семинари и обучения. Общо 30 са участията ѝ в научни форуми, в 17 от тях с доклад, като 11 от текстовете са по теми в контекста на дисертационното изследване, включително една студия.

II. Характеристики на дисертационния труд

1. Актуалност и значимост на темата на дисертационното изследване

Във *Въведението* авторът разкрива значимостта и актуалността на проблемното поле, станало център на дисертационния труд. Екатерина Томова обръща внимание на изключително динамичното ни съвремие, на проблеми и предизвикателства, които го съпътстват, но също така и на съществуването на немалкото възможности по посока възпитаване и изграждане на човешката личност. В този контекст безспорно изключително съществен е въпроса за формиране на личностната компетентност, но и в тясна връзка и зависимост със социалната компетентност. Посочени са основни документи на национално и европейско равнище, които прокарват и политики за реализирането на тези два вида компетентности. Авторът е избрала като основен своеобразен инструмент, през който да се реализира проучването на този проблем и възможностите за оптимизирането на часа на класа – утвърдена през десетилетията неурочна форма, която все повече търси своите актуални проекции и съдържа значим неизползван педагогически и особено възпитателен потенциал. Отделно, но не по-малко важно е, че към момента почти липсват по-големи актуални изследвания на тази значима проблематика и потребността от такива е сериозна.

В уводната част на труда, също така, коректно са формулирани и посочени основните параметри на теоретико-емпиричното изследване, които дават ясната заявка за дисертабилност на темата на изследването: обект, предмет, хипотеза, цел, задачи, методи и етапи на провеждане.

2. Структура и съдържание на дисертационния труд

Дисертационният труд се състои от въведение, четири глави със съответни подчасти, изводи, заключение и библиография, като общия обем на основният текст е 316 стандартни печатни страници, включително част Библиография (с. 306-316). В нея са включени 162 източника – 135 на кирилица и 27 на латиница. В основния текст има 40 таблици и 37 фигури. В отделно книжно/цифрово тяло са представени 10 приложения с обем 101 страници и включващи 43 таблици и 1

фигура. Наличието на съдържание на тялото, в което са приложенията, би улеснило работата с него.

Първата глава е озаглавена „**Личностна и социална компетентност – теоретичен анализ**“ (с. 13–68). Тя е първата от трите теоретични глави и съдържа 4 основни фокусни тематични точки. На първо място авторът е обърнал специално внимание на понятийни интерпретации, свързани с думата компетентност. Представен е широк кръг от гледни точки по този нередко силно дискуссионен въпрос.

Като логично продължение е представена релацията: интелигентност – умение – компетентност, чрез която се проследява операционализирането на компетентността и екстраверсирането ѝ.

Като основен изходен пункт в третия фокусен момент авторът използва концепцията за учене (образование) през целия живот. Чрез задълбочено проследяване на основни нормативни документи на Европейския съюз и България са очертани ключови компетентности.

В четвъртата подчаст на първа глава изследователското внимание е насочено в две основни направления. На първо място личностната компетентност. Тя е представена и обяснена от гледна точка на богат набор от теории. Очертани са детерминантите на този вид компетентност, характеристиките, а така също и компонентите ѝ. Същата логика на разглеждане на проблематиката авторът прилага по отношение и на социалната компетентност.

Прави впечатление, че докторант Томова логично и аргументирано, включително и критично, представя тук и в останалите части различните аспекти на проблема.

Втората глава (с. 69–84) е озаглавена „**Часът на класа – същност, специфики и възможности за формиране на личностна и социална компетентност**“. Нея Екатерина Томова посвещава на и детайлно представя природата на часа на класа като неурочна форма на възпитание.

Сполучливо са очертани функциите на часа на класа като цяло и е въведена спецификата за формата в началния етап на основната образователна степен. Също така е разгледана организация на работа в часа на класа, в частност методи, дейности и техники за осъществяването му. Специално внимание е обърнато на критерии за ефективност при провеждане на час на класа. Представен е и кратък сравнителен анализ на неурочни форми на работа в часа на класа в някои държави (Великобритания, САЩ, Япония, Ю. Корея и др.).

Третата глава (с. 85–106) „**Иновативен модел за формиране на личностна и социална компетентност в часа на класа**“ в още по-висока степен конкретизира авторския изследователски замисъл. Тази част от дисертационния труд е посветена на обосноваване и очертаване на теоретичните параметри на модела за работа в часа на класа по посока на формиране на личностна и социална компетентност, който авторът предстои да апробира (апробацията е представена в Четвърта глава). Като изходен пункт при обосноваването на модела са представени значими теоретични постановки, част от хуманистичната педагогика, които са фокусирани към развитието на детето в началния етап на основната образователна степен. Докторант Томова внася и терминологични уточнения в контекста на разработването и апробирането на модела.

Представени са и конкретни методически стъпки с ракурс към модела за формиране на личностна и социална компетентност, със специален акцент по отношение на целепологането. В контекста на последното тя проектира възпитателните взаимодействия през призмата на Афективната таксономия на Кратуол. Това авторово решение е уместно както от гледна точка на все по-важното място, което организираното използване на афективната сфера заема в педагогическите взаимодействия, така и от гледна точка на емоционалната интелигентност. И не само.

Четвъртата глава (с. 107–298) „**Дизайн на емпиричното изследване и анализ на емпиричните резултати**“ е посветена на емпиричното изследване в частта му, свързана с работата на терен. Подробно са представени дизайна и организацията на провеждане на изследването. По-конкретно етапите му, извадката и характеристики на изследваните лица, използваните методи и методически инструментариум. Емпиричното изследване е класическо – с констатираща, преобразуваща и контролна част. Прави отлично впечатление подходящия подбор, съчетаване и прилагане на изследователския комплекс от инструменти – анкетен метод, математико-статистическа обработка на получените данни, педагогическото моделиране, контент-анализ и др.

С висока степен на детайлност са представени структурата и съдържанието на занятията в рамките на модела на часа на класа, насочени към формиране на личностна и социална компетентност и определено са заинтригуващи. Описани са 4 компонента на модела, диагностичен, развиващ, рефлексивен и оценъчен. Анализът на резултатите от емпиричното изследване (120-298 с.) също е впечатляващо детайлен.

Прави силно позитивно впечатление относително по-големия обем на емпиричната част, което е сравнително рядко постижимо в подобен вид

разработки. Това може да се каже, че определено е много силна страна на труда – тежестта е върху работата на терен и анализа на резултатите от тази работа. Изследователската извадка е подходящо подбрана и включва 320 деца, 137 учители (от градовете София, Бургас, Пазарджик, Ловеч, Русе, Стара Загора) и 48 родители (от София, Бургас, Благоевград, Ямбол и Кюстендил). В контролното изследване са включени 13 учители, които са приложили модела на автора съответно общо в 13 паралелки (от Ловеч, Тетевен, Луковит, Троян, Априлци, Разград и София). От същите населени места и училища са и всичките 320 ученици от трети и четвърти клас. Налице е апробиран модел, до който авторът е стигнал на базата на изследователската си дейност – теоретична и емпирична. Той е работещ и би могъл да се използва и извън контекста на дисертацията.

Освен посоченото до момента, определено правят впечатление четивния и логичен стил на автора, прецизното и коректно използване на източниците, включени в труда и впечатляващото авторово присъствие, особено при анализиране на резултатите от емпиричното изследване.

Дисертационният труд завършва с Изводи и Заключение, които адекватно на основния текст отразяват ключови моменти, до които автора е достигнал посредством изследването.

Също така са представени Справка на научни приноси на теоретико-емпиричното изследване, Списъка с научните публикации по темата на дисертационното изследване, Библиографията и Приложенията.

III. Приносни моменти на дисертационния труд

През призмата на Теорията на възпитанието е реализирано многоаспектно представяне и анализ на научна литература по въпросите на компетентностния подход, теории за личността и социализацията, личностна и социална компетентност, организация и провеждане на час на класа. Очертани са основни характеристики, специфики и компоненти на личностна (самопознание, самоконтрол, самооценка, саморефлексия) и на социалната компетентност (комуникативност, толерантност, емпатия, сътрудничество) и функциите и измеренията на час на класа в контекста на формиране на личностна и социална компетентност. По посока на тези две компетентности възоснова на теоретико-емпирично изследване е създаден и успешно апробиран авторски интерактивен педагогически модел за формирането им в рамките на часа на класа. Това подпомага „поощряването на детската изява и инициативност, на развитие способностите за самоуправление, саморегулация, самоанализ, самоконтрол, на

уменията за формулиране и аргументиране, адекватно изказване на собствена позиция, за осъществяване и поддържане на конструктивни междуличностни взаимоотношения“ (с. 304).

IV. Оценка на Автореферата и публикациите на автора

Текстът на автореферата отразява в структурно отношение дисертационния труд, а така също отразява и ключовите съдържателни моменти от него.

Публикационната активност, формата и съдържанието на текстовете на автора позволяват да се направи извода, че в достатъчна степен, системно и последователно и в крайна сметка много успешно е разгърнат, осъществен и отразен в съответната етапност изследователския замисъл по отношение на дисертационния труд, намирайки съответната необходима публичност.

V. Заключение

Имайки предвид посоченото до момента, може да се заключи, че дисертационният труд на тема: *„Иновативен модел за формиране на личностна и социална компетентност в часа на класа“* отговаря на изискванията за подобен вид разработки, заложен в Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагането му и свързаните с тях нормативни документи.

Въз основа на това, както и на базата на отбелязаното по-горе в рецензията, а именно, че в резултат от положените от докторанта сериозни и продължителни усилия е създаден по компетентен и задълбочен начин научен продукт с висока теоретична и практико-приложна стойност, следва убедено да се изрази позиция с **положителен вот** по отношение на дисертационния труд с оглед присъждането на **Екатерина Златева Томова** на образователната и научна степен „доктор“ в по професионално направление 1.2. Педагогика (Теория на възпитанието и дидактика).

София,
27.02.2023 г.

Автор на рецензията: .....

В. Господинов
/доц. д-р Владислав Господинов/